

ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА АНАЛІЗУ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ НА РІВНІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

©2021 ГЕРАСИМЕНКО Т. В.

УДК 33.061

JEL: L24; M21

Герасименко Т. В. Проблеми виявлення та аналізу трансакційних витрат на рівні суб'єкта господарювання

Метою статті є виявлення й аналіз трансакційних витрат під час прийняття управлінських рішень на рівні суб'єкта господарювання. У процесі дослідження використовувалися такі методи: групування – при визначенні основних форм трансакційних витрат на основі існуючих класифікацій; узагальнення – при систематизації інформації щодо ідентифікації підходів до оцінки та вимірювання трансакційних витрат; структурно-логічний – для визначення місця трансакційних витрат у структурі витрат підприємства; аналізу та синтезу – для обґрунтування рекомендацій щодо відображення інформації про рівень трансакційних витрат на підприємстві у фінансовій звітності. Досліджено основні форми трансакційних витрат на основі існуючих класифікацій. Систематизовано інформацію щодо ідентифікації підходів до оцінки та вимірювання трансакційних витрат. Визначено місце трансакційних витрат у структурі витрат підприємства. Обґрунтовано рекомендації щодо відображення інформації про трансакційні витрати на підприємстві у фінансовій звітності за ознакою їх виникнення у певній сфері діяльності суб'єкта ринку (трансакційні витрати операційної, фінансової, інвестиційної діяльності), у чому і полягає наукова новизна дослідження. Зроблено висновок, що інституційний підхід, зокрема застосування теорії трансакційних витрат до їх оцінки та складання фінансової звітності, дозволяє не тільки виявити можливі вирішення наявних проблем в обліковій теорії та практиці, але й поставити принципово нові завдання, що вимагають нестандартних рішень. Практичне значення одержаних результатів дослідження – визначення впливу трансакційних витрат на ефективність функціонування суб'єктів ринку та обґрунтування рекомендацій щодо відображення інформації про їх рівень на підприємстві у фінансовій звітності.

Ключові слова: трансакційні витрати, трансакції, витрати підприємства, фінансова звітність, облік трансакційних витрат.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-9-158-163>

Рис.: 1. **Бібл.:** 10.

Герасименко Тетяна Володимирівна – кандидат геологічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та економіки підприємства, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро, 49005, Україна)

E-mail: herasymenko.t.v@nmu.one

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5437-437X>

UDC 33.061

JEL: L24; M21

Herasyenko T. V. Problems of Identification and Analysis of Transaction Costs at the Economic Entity Level

The article is aimed at identifying and analyzing transaction costs when making management decisions at the level of an economic entity. In the course of the research, the following methods were used: grouping – in determining the main forms of transaction costs based on existing classifications; generalization – when systematizing information on the identification of approaches to the assessment and measurement of transaction costs; structural and logical – to determine the place of transaction costs in the structure of the enterprise's costs; analysis and synthesis – to substantiate the recommendations for displaying information on the level of transaction costs at the enterprise in financial statements. The main forms of transaction costs on the basis of existing classifications are researched. Information on identification of approaches to valuation and measurement of transaction costs is systematized. The place of transaction costs in the structure of the enterprise's expenses is determined. Recommendations on displaying information on transaction costs at the enterprise in the financial statements on the basis of their occurrence in a certain sphere of activity of the market entity (transaction costs of operational, financial, investment activities) are substantiated, which represents the scientific novelty of the research. It is concluded that the institutional approach, in particular application of the theory of transaction costs before their valuation and preparation of financial statements, allows not only identifying possible solutions to existing problems in accounting theory and practice, but also setting fundamentally new tasks that require non-standard solutions. The practical significance of the obtained research results is to determine the impact of transaction costs on the efficiency of the functioning of market entities and substantiate recommendations for displaying information about their level at the enterprise in financial statements.

Keywords: transaction costs, transactions, costs of enterprise, financial statements, accounting for transaction costs.

Fig.: 1. **Bibl.:** 10.

Herasyenko Tetiana V. – PhD (Geology), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Enterprise Economics, National Technical University "Dnipro Polytechnic" (19 Dmytra Yavornytskoho Ave., Dnipro, 49005, Ukraine)

E-mail: herasymenko.t.v@nmu.one

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5437-437X>

Трансакційні витрати відіграють важливу роль у системі управління сукупними витратами фірми, тому що складають вагому їх частину, а також вони тісно взаємопов'язані із зовнішнім середовищем і з іншими видами витрат. Цей вид витрат охоплює всі рівні відносин між фірмами, вони виникають на передконтрактному, контрактному та по-

стконтрактному етапах. Під час пошуку інформації про потенційних контрагентів, організації переговорів з ними, проведенні моніторингу виконання зобов'язань організація неминує несе трансакційні витрати.

Трансакційні витрати мають здатність до розширеного відтворення своїх форм, оскільки прагнення учасників трансакцій до зниження або повної

відсутності одних трансакційних витрат однозначно приводить до появи якісно нових форм трансакційних витрат, а прогрес трансакційного сектора економіки забезпечується скороченням загального обсягу трансакційних витрат.

Феномен трансакційних витрат у системі економічних відносин характеризується природним ускладненням процесу обміну в умовах постійного розвитку ринкового господарства. Зміст трансакційних витрат ґрунтується на відносинах часткового відокремлення суспільної праці, націленого на підготовку й укладення контрактів, облік і контроль результатів ринкових трансакцій.

Теорія трансакційних витрат виступає складовою частиною загальної теорії витрат, однак вона специфікована своєю приналежністю до інституціональної економічної теорії. Ця обставина обумовлює специфіку становлення й еволюції теорії трансакційних витрат. Еволюція терміна «трансакційні витрати» привела до появи різноманітних класифікацій, де слід зазначити властиву їм подвійність: трансакційні витрати, з одного боку, являють собою видимі витрати, які піддаються обліку та контролю, з іншого боку – є «невидимими» витратами, що не піддаються обліку при аналізі взаємодії суб'єктів економіки.

Невирішені питання в процесі вимірювання трансакційних витрат унеможливають організацію ефективного їх аналізу на мікро- та макрорівні. Вирішення даної проблеми ускладнене тим, що в наукових колах слабо відпрацьовані рамки використання трансакційних витрат, а в практиці ще не сформовано чітке розуміння природи трансакційних витрат і методів їх економічного аналізу, а також механізму їх регулювання на всіх рівнях господарювання. Поза сумнівом, це призводить до зниження ефективності діяльності економічних суб'єктів за рядом причин:

- 1) величина трансакційних витрат може бути істотною залежно від галузі, досягаючи 70%;
- 2) при відсутності аналізу та прогнозу розміру трансакційних витрат досить складно зробити висновок про необхідність відносин з контрагентом, вирішити питання щодо доцільності пошуку нового контрагента, виконати відбір і обрати найкращий варіант з точки зору співвідношення «мінімальні витрати – мінімальний ризик».

Питання виявлення та аналізу трансакційних витрат розглядали у своїх дослідженнях такі вчені: Л. В. Базалієва [1], П. І. Гайдуцький і В. М. Жук [2], Н. О. Лоханова [6], О. В. Шепеленко [9] (методи оцінки трансакційних витрат підприємства); М. І. Грицаєнко [3], І. В. Данильчук [4], В. М. Марченко та І. В. Макалюк [5] (оцінка трансакційних витрат на макро-, мезо- та мікрорівнях); І. Б. Садовська [8], М. М. Шигун [10] (аналіз трансакційних витрат як об'єкта обліку).

Незважаючи на те, що є велика кількість робіт, у яких проаналізовано трансакційні витрати, все ще відсутня їх загальноприйнята класифікація, недостатньо вивчені тенденції трансформації їх структури, сучасні види трансакційних витрат у постіндустріальній економіці.

Метою статті є виявлення й аналіз трансакційних витрат під час прийняття управлінських рішень на рівні суб'єкта господарювання.

Результати численних досліджень у сфері інституційної економіки та економіки підприємства свідчать про зростання значення трансакційних витрат у господарській діяльності, які формуються під час реалізації планів, сумісних рішень, укладених договорів та оптимізації діяльності організаційних структур управління. Зростання трансакційних витрат в умовах несформованих інститутів координації діяльності економічних суб'єктів значно знизило ефективність роботи підприємств.

Високі трансакційні витрати знижують ефективність діяльності як окремо взятого суб'єкта економічної діяльності, так і всієї економічної системи в цілому. Підприємства, як правило, не мають можливості відмовитися від неефективних трансакційних дій і довірити їх здійснення іншому спеціалізованому суб'єкту. Вони змушені функціонувати в умовах тривалих угод своєї діяльності з адміністрацією, відмовлятися від отримання кредитних коштів за високою процентною ставкою та користуватися послугами неспеціалізованих установ. А відмова від неефективних дій, своєю чергою, може призвести до повної зупинки функціонування підприємства.

Збільшення трансакційних витрат, насамперед, обумовлено кардинальною трансформацією відтворювальної системи, що супроводжується появою великої кількості незалежних суб'єктів господарювання, збільшенням витрат на ринкову взаємодію, пошуком нових форм взаємодії, відсутністю встановлених загальноприйнятих стандартів поведінки, необхідністю адаптації до ринкового середовища, збільшенням навантаження на інфраструктурні мережі. Проте зниження трансакційних витрат у масштабах всієї відтворювальної системи може дати значні конкурентні переваги національній економічній системі.

Високі трансакційні витрати відволікають усі види ресурсів, позбавляють економічного суб'єкта можливості ефективного відтворення основних фондів, розвитку інфраструктури, здійснення НДДКР, поліпшення якості продукції, вдосконалення й оновлення технологічних процесів.

Трансакційні витрати наближаються до нуля, якщо ділові відносини між економічними суб'єктами стабільні, ціни й обсяг постійні, товари ідентичні. Більше того, необхідно виконання ряду умов: на підприємстві повинні працювати висококваліфіковані управлінські кадри; має бути лабораторія моніторин-

гу якості продукції, служба внутрішнього контролю; сформована власна електронна база даних; підприємство повинно постійно здійснювати пошук партнерів та інше. Але це можливо тільки теоретично.

Фактично ж фактори та умови взаємодії економічних суб'єктів, такі як попит і пропозиція, вимоги ринку, ціни, обсяги поставок, характеристики продукції тощо постійно піддаються змінам. Це змушує фірми знову і знову нести трансакційні витрати.

Організуючи інститути для зниження рівня трансакційних витрат, слід пам'ятати не тільки про абсолютну величину зазначених вище витрат, але і про механізм їх розподілення між економічними суб'єктами. Основна роль цих інститутів полягає в тому, щоб розподілити трансакційні витрати між учасниками угоди так, щоб їм не треба було домовлятися про перерозподіл витрат [5]. Будь-які додаткові переговори, з одного боку, призводять до зростання трансакційних витрат, що виникають при ухваленні рішення, з іншого – ймовірність укладання угоди знижується, оскільки економічні агенти можуть не домовитися про розподіл витрат, що задовольнить обидві сторони.

Існують численні спроби класифікації трансакційних витрат. На основі існуючих класифікацій виділимо основні форми трансакційних витрат:

- ✦ на пошук інформаційних джерел та їхню обробку;
- ✦ на вимірювання;
- ✦ переговорні та контрактні;
- ✦ на захист прав власності та специфікацію;
- ✦ у зв'язку з можливою опортуністичною поведінкою;
- ✦ на захист від третіх осіб, які включають витрати, націлені на захист контракту та його результату від претензій третьої сторони;
- ✦ на моніторинг, пов'язаний з відстеженням умов зовнішнього та внутрішнього середовища, послідовністю виконання окремих положень договору, реалізацією гнучкого зворотного зв'язку для різних рівнів управління;
- ✦ на «політизацію», колективне прийняття рішень (ці витрати характерні для фірм, що знаходяться у спільній власності);
- ✦ на подолання стереотипів, що заважають реалізації договору в певний час і в певному просторі (полягають у витрачанні ресурсів для подолання рутин, регіональних і місцевих традицій);
- ✦ на підтримання необхідного рівня знання щодо правових відносин власності та господарського права.

Усі перераховані вище види трансакційних витрат, які формуються при взаємовідносинах із суб'єктами зовнішнього середовища, не є остаточними та можуть бути доповнені залежно від характеру

взаємозв'язків, які постійно виникають у підприємства. Важливим аспектом, який потрібно враховувати, є напрямок трансакційного впливу таких витрат, що є необхідним для прийняття відповідних управлінських рішень.

Оцінюючи трансакційні витрати, економічні суб'єкти отримують можливість ефективно управляти ними:

- ✦ на передконтрактному етапі управління трансакційними витратами дає можливість ефективно розподіляти ресурси на пошук інформації, оптимізацію технології пошуку, скорочувати тривалість бізнес-процесів;
- ✦ на етапі укладення контракту – сприяє підвищенню результативності переговорів з контрагентами;
- ✦ на постконтрактному етапі – мінімізує ризик виникнення опортунізму.

Певні труднощі виникають при ідентифікації трансакційних витрат і систематизації інформації. В економічній теорії існують різні підходи до оцінки та вимірювання трансакційних витрат, а саме:

- ✦ *ординалістський* – порівняння й упорядкування за зростанням або спаданням різних альтернатив трансакційних витрат, без виконання їх кількісного виміру (найбільш яскравим представником виступає О. Вільямсон);
- ✦ *кардиналістський* – кількісний вимір трансакційних витрат в абсолютному або відносному вираженні (у дослідженнях використовували Дж. Уолліс і Д. Норт [7], Г. Демсетц, Е. М. Григор'єва та ін.) та інтуїтивний (відмова від будь-якої оцінки витрат і прийняття рішення, заснованого на інтуїції).

Альтернативним підходом до вимірювання трансакційних витрат виступає фінансовий метод. Його суть полягає в тому, що джерелом інформації про трансакційні витрати служить фінансова звітність підприємства.

Кожен з підходів до оцінки та вимірювання рівня трансакційних витрат має свою сферу використання, а вибір повинен здійснюватися за допомогою зіставлення результату та витрат з максимальним перевищенням першого над другим.

В основі кардиналістського (макроекономічного) підходу до вимірювання трансакційних витрат лежить методологія національного рахівництва. Прихильники цього підходу запропонували виділяти трансформаційний і трансакційний сектори в масштабах національного господарства та відповідно оцінювати величину трансакційних витрат.

Проаналізуємо процес трансформації ринкових відносин до внутрішньофірмових, базуючись на ординалістському підході. Як відомо, причини, які обумовлюють процес трансформації, такі:

- а) зростання витратності та зниження прибутковості;
- б) постійне зростання ролі інфраструктури;
- в) зростання ролі інформаційних ресурсів;
- г) зростання ролі інноваційних товарів;
- д) зростання кількості економічних суб'єктів, масштабів економічної системи.

Слід зазначити, що наведені причини приводять до зростання частоти трансакцій і підвищення специфічності активів, що, своєю чергою, призведе до зростання ринкових витрат порівняно з управлінськими, зумовляючи скорочення внутрішньофірмових відносин і розширення ринкових.

У діяльності підприємства та, відповідно, при складанні звітності таку економічну категорію, як трансакційні витрати, не виділяють, хоча вони мають суттєвий вплив на вартість виробленої продукції, цінову політику, фінансовий результат і стійку конкурентну позицію підприємства на ринку.

Сутність категорії «трансакційні витрати» досліджується переважно з точки зору впливу на процес прийняття управлінських рішень. При цьому виділення трансакційних витрат, їх оптимізація повинні враховувати різноманіття їх різних видів.

Охарактеризуємо місце та значення трансакційних витрат у структурі витрат підприємства (рис. 1).

Під час реформування й адаптації організаційно-економічного механізму підприємств до ринкових змін виникає необхідність розробки високоефективних методів і способів контролю за зниженням рівня витрат виробництва й управління ними. Зміст системи управління витратами змінюється докорін-

но, оскільки сучасна соціально-економічна система характеризується повною фінансово-господарською самостійністю економічних суб'єктів, а також високим рівнем мінливості зовнішнього середовища.

Одним із найбільш прогресивних науково-прикладних напрямків в економіці є теорія трансакційних витрат, яка, взаємодіючи з логістикою, маркетингом та управлінським обліком, є варіантом системи управління витратами підприємства.

Необхідно відзначити, що існуючі в даний час класифікації трансакційних витрат не дозволяють підприємствам здійснювати їх облік. Статистичні звіти придатні для здійснення аналізу витрат підприємств лише частково, оскільки вони статичні та не дають повної інформації за багатьма якісними показниками економічної діяльності та витрат виробництва. Що ж стосується трансакційних витрат підприємств, то, за даними статистичних звітів, абсолютно неможливо визначити їх розміри та види [2].

На підприємствах не виокремлюється трансакційні витрати як об'єкт управління. Відповідно, відсутня і налагоджена система внутрішнього контролю за ними. Це призводить до неефективного управління витратами підприємства, збільшення рівня сукупних витрат, відсутності потенційних напрямів їх мінімізації та зменшення рентабельності підприємства в цілому [8].

Об'єктами внутрішнього контролю трансакційних витрат виступають безпосередньо трансакційні витрати, процеси, пов'язані з їх виникненням (трансакції); показники оцінки ефективності трансакційних витрат; планово-розпорядчі документи (пла-

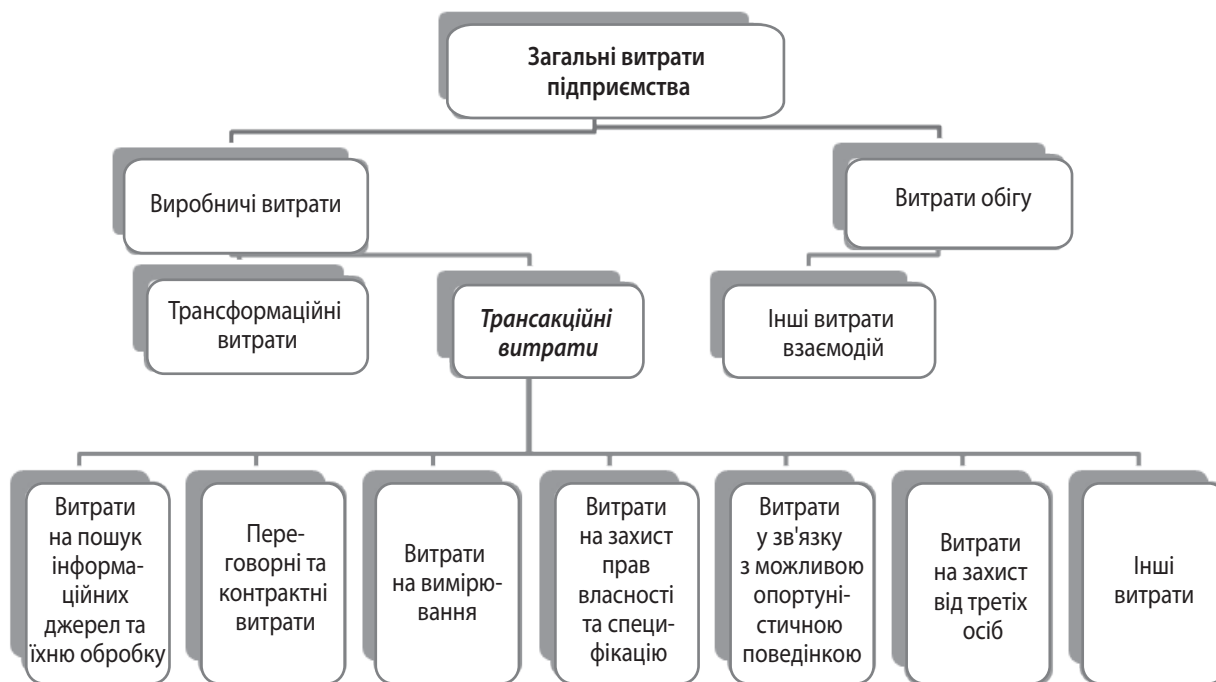

Рис. 1. Місце трансакційних витрат у структурі витрат підприємств

ни, бюджети, кошториси, норми, стандарти, ліміти тощо), які визначають відповідний рівень трансакційних витрат на підприємстві.

З і статистичних звітів підприємства, окрім відомостей про витрати за звичайними видами діяльності, витратами на виробництво та собівартість продукції, можна отримати інформацію про витрачання коштів на адміністративні, комерційні, організаційні цілі, витрати на НДДКР, освоєння природних ресурсів, сплату податків і зборів. У них також зазначаються суми амортизаційних відрахувань основних засобів і нематеріальних активів, сплачених штрафів, пені, недоотримок. Усі ці показники дають можливість більш детально виконати аналіз витрат підприємства.

Однак повний аналіз витрат може бути виконаний тільки на основі сукупності даних статистичних звітів і безпосередньо даних обліку підприємств, що містять відомості про витрати на певний об'єкт обліку, угоду, контракт, послугу та інше.

Так, Шигун М. М. пропонує виконати узагальнення інформації про трансакційні витрати у фінансовій звітності за формою 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід) і для цього рекомендує доповнити розділ III «Елементи операційних витрат» показниками трансакційних витрат [10]. Недолік такого відображення трансакційних витрат виявляється в тому, що не враховується їх виникнення в інших видах діяльності підприємства, адже вони можуть виникати під час не лише операційної діяльності, а й фінансової та інвестиційної.

Інформацію про трансакційні витрати у звітності необхідно відображати у формі № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід), але для цього потрібно структуру форми № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід) доповнити рядками із сумами трансакційних витрат окремо за кожним видом діяльності (операційної, фінансової та інвестиційної). Отже, форму № 2 доцільно доповнити такими рядками: «Операційні трансакційні витрати», «Фінансові трансакційні витрати»; «Трансакційні витрати від участі в капіталі».

Зміна структури форми № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід) допоможе визначити фінансовий результат діяльності з урахуванням трансакційних витрат. Відповідно до цього слід переглянути порядок обчислення фінансових результатів з такими доповненнями.

Інформацію про трансакційні витрати у фінансовій звітності також можна відображати у формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності». Ця форма звітності дає детальну характеристику показників та пояснення, що забезпечують обґрунтованість статей фінансових звітів, і надає додаткові дані користувачам фінансової звітності підприємства.

Для відображення інформації про рівень трансакційних витрат на підприємстві у формі № 5 «При-

мітки до річної фінансової звітності» необхідно додати в розділі V «Доходи і витрати» рядки зі складовими трансакційних витрат. Окремо для кожного виду економічної діяльності підприємства необхідно зазначити трансакційні витрати, що виникли в операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності. У формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» вони будуть відображатися в рядках: «Витрати на пошук інформаційних джерел та їхню обробку»; «Переговорні та контрактні витрати»; «Витрати на вимірювання»; «Витрати на захист прав власності та специфікацію»; «Витрати через опортуністичну поведінку»; «Витрати на захист від третіх осіб»; «Інші витрати».

Таке відображення дасть змогу отримати деталізовані дані про трансакційні витрати, які будуть згруповані у формі № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід).

ВИСНОВКИ

Виокремлення та відображення інформації у статистичній бухгалтерській звітності підприємства про трансакційні витрати є першим кроком до їх подальшого аналізу. Для підприємства аналіз трансакційних витрат має важливе значення, оскільки він забезпечує його більш детальною інформацією для прийняття управлінських рішень, адже ці витрати безпосередньо впливають на фінансові результати економічної діяльності самого підприємства.

Сформована на підприємствах система обліку спрямована на складання форм бухгалтерської та податкової звітності, але не призначена для отримання своєчасної достовірної управлінської інформації, у тому числі за трансакційними витратами. На даному етапі виділити трансакційні витрати можна лише на основі вивчення документообігу підприємства.

Таким чином, інституційний підхід, зокрема застосування теорії трансакційних витрат до їх оцінки та складання фінансової звітності, дозволяє не тільки виявити можливі вирішення наявних проблем в обліковій теорії та практиці, але й поставити принципово нові завдання, що вимагають нестандартних рішень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Базалієва Л. В. Науково-теоретичні та методичні основи управління трансакційними витратами підприємства : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 164 с.
2. Гайдучький П. І., Жук В. М. Облік трансакційних витрат – вагомий фактор конкурентоспроможності в сучасній економіці. *Облік і фінанси АПК*. 2012. № 3. С. 9–19. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/oblik-transakciynih-vitrat-vagomiy-faktor-konkurentospromozhnosti-v-suchasniy-ekonomici.html>
3. Грицаєнко М. І. Трансакційні витрати на макро-, мезо- та макрорівнях. *Економіка та управління АПК*. 2018. № 1. С. 124–133. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/>

- bitstream/123456789/5054/1/Грицаєнко%20М.%20 стаття%20в%20БНАУ%202018.pdf
4. Данильчук І. В. Сутність та методологічна оцінка впливу інститутів на трансакційні витрати. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2009. № 10. С. 85–88.
 5. Марченко В. М., Макалюк І. В. Методологічні основи оцінювання трансакційних витрат у контексті взаємодії суб'єктів інституціонального середовища. *Бізнес Інформ*. 2016. № 2. С. 285–292. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-2_0-pages-285_292.pdf
 6. Лоханова Н. О. Застосування методу моделювання в управлінні трансакційними витратами як інструмент впливу на стан економічної стійкості підприємства. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3093>
 7. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюби. Київ : Основи, 2000. 198 с.
 8. Садовська І. Б. Сутність і класифікація трансакційних витрат як об'єкта обліку. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2009. № 27. С. 116–119.
 9. Шепеленко О. В. Трансакционные издержки в переходной экономике: проблемы теории и практики : монография. Донецк, 2007. 360 с.
 10. Шигун М. М. Бухгалтерський облік трансакційних витрат: проблеми визначення поняття і класифікації. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2009. Вип. 2. С. 224–234. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2009-2\(14\)-224-234](https://doi.org/10.26642/pbo-2009-2(14)-224-234)

REFERENCES

- Bazaliieva, L. V. *Naukovo-teoretychni ta metodychni osnovy upravlinnia transaktsiinymy vytratamy pidpriemstva* [Scientific-theoretical and Methodical Bases of Management of Transaction Costs of the Enterprise]. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU, 2009.
- Danylchuk, I. V. "Sutnist ta metodolohichna otsinka vplyvu instytutiv na transaktsiini vytraty" [The Essence and Methodological Assessment of the Impact of Institutions on Transaction Costs]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 10 (2009): 85-88.
- Haidutskyi, P. I., and Zhuk, V. M. "Oblik transaktsiinych vytrat – vahomyi faktor konkurentospromozhnosti v suchasny ekonomitsi" [Accounting for Transaction Costs Is an Important Factor in Competitiveness in Today's Economy]. *Oblik i finansy APK*, no. 3 (2012): 9-19. <http://magazine.faaaf.org.ua/oblik-transaktsiynih-vytrat-vahomyi-faktor-konkurentospromozhnosti-v-suchasny-ekonomici.html>
- Hrytsaienko, M. I. "Transaktsiini vytraty na makro-, mezo- ta makrorivniakh" [Transaction Costs on Macro-, Mezo- and Microlevels]. *Ekonomika ta upravlinnia APK*, no. 1 (2018): 124-133. <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/5054/1/Грицаєнко%20М.%20 стаття%20в%20БНАУ%202018.pdf>
- Lokhanova, N. O. "Zastosuvannia metodu modeliuвання v upravlinni transaktsiinymy vytratamy yak instrument vplyvu na stan ekonomichnoi stiiikosti pidpriemstva" [The Use of Method of Modeling in the Management of Transaction Costs as an Instrument of Influence on State Economic Stability of the Enterprise]. *Efektivna ekonomika*, no. 6 (2014). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3093>
- Marchenko, V. M., and Makaliuk, I. V. "Metodolohichni osnovy otsiniuvannia transaktsiinych vytrat u konteksti vzaiemovplyvu subiektiv instytutsionalnogo sere-dovyshcha" [Methodological Bases of Estimation of Transaction Costs in the Context of Interaction of Actors of Institutional Environment]. *Biznes Inform*, no. 2 (2016): 285-292. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-2_0-pages-285_292.pdf
- Nort, D. *Instytutsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky* [Institutions, Institutional Change and the Functioning of the Economy]. Kyiv: Osnovy, 2000.
- Sadovska, I. B. "Sutnist i klasyfikatsiia transaktsiinych vytrat yak obiekta obliku" [The Essence and Classification of Transaction Costs as an Object of Accounting]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrayinky*, no. 27 (2009): 116-119.
- Shepelenko, O. V. *Transaktsionnyye izderzhki v perekhodnoy ekonomike: problemy teorii i praktiki* [Transaction Costs in a Transitional Economy: Problems of Theory and Practice]. Donetsk, 2007.
- Shyhun, M. M. "Bukhhalterskyi oblik transaktsiinych vytrat: problemy vyznachennia poniattia i klasyfikatsii" [Transaction Cost Accounting: Problems of Concept Definition and Classification]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, no. 2 (2009): 224-234. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2009-2\(14\)-224-234](https://doi.org/10.26642/pbo-2009-2(14)-224-234)